

CENTENARUL NAȘTERII LUI VASILE PÂRVAN (1882—1982)

DUMITRU BERCIU

Vasile Pârvan s-a născut la 28 septembrie 1882 în satul Perchiu, comuna Huruiesti, județul Bacău (fost Tecuci), fiind fiul Aristiței și al învățătorului Andrei Pârvan.

Cu prilejul sărbătoririi centenarului marelui om de știință, cercetătorii din domeniul istoriei și arheologiei, reprezentanți ai altor discipline și oameni de cultură de pe întregul cuprins al patriei noastre aduc un prinos de recunoștință față de acela care a întruchipat un moment de răspintie în dezvoltarea studiului antichității greco-romane, al protoistoriei din România și al etnogenezei noastre. La temelia științei arheologice moderne românești stă marea personalitate, multilaterală, a lui V. Pârvan, care a dat științei noastre un sistem de adevăruri fundamentale, trăsându-i orientările viitoare, legitimându-i locul de prestigiu pe plan intern și internațional și preluând moștenirea agonisită de înaintașii săi și ridicând-o pe o culme ce strălucea la orizontul celor mai optimiste speranțe, frunte însă acum 55 de ani, când marele cărturar nu împlinise încă nici 45 de ani. Opera sa științifică și culturală, cuprinsă în cei aproape 25 de ani, de pe băncile universitare pînă la pedestalul cel mai înalt, academic, este impresionantă. Ea a îmbogățit patrimoniul nostru național cu noi valori, iar voința și puterea sa de muncă ordonată, pasiunea, dăruirea și atașamentul față de popor și idealurile acestuia rămîn un permanent exemplu viu pentru toate generațiile. V. Pârvan va imprima epocii de entuziasm romantic în arheologia și preistoria românească, ce se încheia totuși pe pragul primei decade a secolului nostru, acel sigiliu al maturității, al afirmării, al emancipării și încrederii vibrante în puterea științei românești, cu nimic mai prejos față de cea străină. Aceasta a fost o preocupare permanentă a lui V. Pârvan. Socotesc că nu fără temei este aluzia clară la concesionarea săpăturilor din 1909—1910 ale lui H. Schmidt de la Cucutenii Moldovei, făcută de N. Iorga cînd sublinia, la 17.V.1911, în discursul de recepție de la Academia Română: „Pămîntul nostru va fi întrebat în toate părțile și va vorbi tainele stră-

vechilor culturi locale învățaților noștri, iar nu specialiștilor străini veniți aici“. Gîndul creării unei școli istorico-arheologice românești străbate întreaga activitate, științifică și organizatorică, a lui Vasile Pârvan și acest gînd corespundea, de fapt, concepției intelectualității noastre progresiste a vremii.

Personalitatea lui Vasile Pârvan se formează de timpuriu. Mediul sătesc, în care își va trăi copilăria și va primi prima învățătură, a imprimat o puternică pecete pe sentimentele și gîndirea marelui cărturar, ca și atmosfera serioasă a liceului clasic de la Birlad, unde va dobîndi o cultură generală temeinică și cunoașterea limbii latine și a celei eline.

Vasile Pârvan va urma cursurile de la Universitatea din București, Facultatea de litere și filozofie, avînd ca profesori pe Ion Bogdan, Dimitrie Onciul, Simion Mehedinți, D. Evolveanu, N. Iorga — în prima decadă a strălucitei sale cariere de dascăl — și pe Gr. Tocilescu, care îl va iniția în epigrafie și studiul antichității. Fiecare dintre aceste mari personalități ale științei românești și ale învățămîntului superior va înrîuri, în felul său, pe tînărul student, care, însă, va reuși să topească în propria sa personalitate, de timpuriu conaturată, toate contradicțiile creatoare de valori, de la dogmatismul, oarecum romantic nuanțat al lui Gr. Tocilescu și sobrietatea întemeietorului școlii critice a istoriografiei românești, care a fost D. Onciul, pînă la avîntul puternic evocator al lumilor de mult apuse al lui N. Iorga, al cărui „geniu vișoros“ (cum spunea G. Călinescu) îl va fascina.

Se înțelege, deci, de ce primele orientări ale lui V. Pârvan au fost îndreptate spre istoria medie și modernă românească, la care ar fi rămas dacă, în 1904, n-ar fi plecat, ca bursier în Germania. Aici se va specializa, la universitățile de la Berlin, Jena și Breslau, pe lîngă cei mai vestiți oameni de știință germani de atunci, orientîndu-se definitiv spre discipline fundamentale ale antichității: epigrafie, arheologie, critica textelor. Acolo își va însuși metoda riguros științifică a izvoarelor și modul de a judeca și economia antichității, fiind oarecum înrîurit chiar în alegerea tezei de doctorat: *Die Nationalität der Kaufleute im römischen Kaiserreiche. Eine historich-epigraphische Untersuchung*, susținută la Breslau în 1908 și publicată în anul următor, în limba germană.

Anul 1906, pe cînd se afla în seminariile universităților germane, reprezintă anul de cotitură în cariera sa de istoric al antichității și de arheolog clasic. Atunci publica în „Convorbiri literare“: *Cîteva cuvinte cu privire la organizarea provinciei Dacia Traiană*, lucrare plină de perspicacitate științifică și care prevestea multe idei, dar desprinse acum definitiv de preocupările sale anterioare, de istorie medievală și modernă a României. Încă de atunci el formula necesitatea unui efort interdisciplinar (istorie, arheologie, epigrafie, etnografie, filologie) pentru cercetarea substratului începuturilor noastre.

Întors în țară va fi numit curînd, în 1909, profesor universitar (avea doar 27 ani!), în 1910 director al Muzeului Național de Antichități, în 1911 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 1913, membru activ; în 1913 este titularizat ca profesor de istorie veche, epigrafie și antichități greco-romane la Universitatea din București, în 1921 e director al Școlii Române de la Roma, al cărui fon-

Vasile Pârvan la Histria, cu un grup de colaboratori, în timpul uneia din primele campanii de săpături.

dator fusese, iar în 1923 devine secretar general al Academiei Române. În felul acesta, lui V. Pârvan îi revine întreaga răspundere a ducerii mai departe a lucrurilor începute de înaintașii săi dar, mai ales, a celor ce trebuiau inițiate și realizate de el. Cu prestigiul de care se bucura și din locul proeminent pe care-l ocupa atunci în societate, V. Pârvan a făcut ca forurile de decizie să aprecieze și ele că săpăturile arheologice și cercetările reprezintă o parte integrantă a culturii unui popor și că rezultatele obținute sînt hotărîtoare pentru progresul științei și cunoașterii trecutului, prin mărturiile directe, de o valoare, uneori, adînc impresionantă.

Vasile Pârvan a fost, fără îndoială, unul dintre marii oameni de știință care a reunit, într-o fericită manieră, calitățile unui istoric, epigrafist, arheolog, gînditor, literat, dascăl, orator cu o imensă erudiție creatoare, completată de o remarcabilă intuiție și o putere extraordinară de sinteză, înmănunchind astfel, într-un tot armonios și sobru structurat, interpretarea celor mai felurite izvoare și apelînd la toate științele de contact, în acel spirit de interdisciplinaritate care dă orizont larg, cuprinzător, sintezelor de integrare a faptelor. El s-a ridicat de la analiza meticuloasă a izvoarelor felurite și a celui mai neînsemnat detaliu, la cele mai cutezătoare sinteze. În prima etapă, pînă spre sfîrșitul primului război mondial, a utilizat în principal izvoarele literare și epigrafice. Ca director al Muzeului Național de Antichități și ca profesor s-a consacrat preocupărilor privind domeniul istoriei vechi și al antichității clasice, greco-romane, continuînd pe predecesorul și profesorul său, Gr. Tocilescu, manifestîndu-se încă de la început ca un strălucit istoric, epigrafist și arheolog clasic. Anul 1911, cînd deschidea șantierul arheologic de la Ulmetum din Dobrogea centrală, avea să marcheze o etapă nouă în mișcarea arheologică românească și în cariera sa. De acum înainte va merge el însuși la izvoarele istoriei scoase din pămînt prin săpături sistematice, conduse fie direct, fie prin elevii și colaboratorii săi. Astfel, istoricul și epigrafistul Pârvan devenea arheolog, acum de antichități greco-romane, prin știința însușită și prin preluarea celor rămase de la Gr. Tocilescu în Dobrogea și de pe restul teritoriului vechii României, pe care acesta îl cercetase amănunțit, aproape în întregime, și stabilise legături utile și cu specialiști străini, între care și Th. Mommsen.

În 1914, V. Pârvan va deschide șantierul arheologic de la Histria care va fi un adevărat laborator, în care se maturiza noua generație de arheologi și istorici români ai școlii create de el. De acum înainte izvorul arheologic era privit de V. Pârvan în contextul în care se crease și se descoperea. Cum era și firesc, în acea perioadă, elenismul și romanismul, cu toată puterea lor de afirmare, stăteau atunci în centrul atenției lui V. Pârvan, iar amploarea cercetărilor din Dobrogea era și ea justificată.

Ca director al Muzeului Național de Antichități va propune, în repetate rînduri, măsuri pentru conservarea monumentelor istorice din diferite centre de viață antică. De asemenea, va propune și va întocmi, personal, un inventar al obiectelor descoperite prin săpături arheologice sau orînduite în muzee ridicate, uneori, chiar pe șantierul arheologic, cum a procedat el la Ulmetum, în Dobrogea.

Pe plan european, în știința istorică și în lingvistică, problemele privitoare la traco-geto-daci începuseră să ocupe, către sfîrșitul secolului al XIX-lea și prima decadă a celui următor, un loc important. Este suficient, cred, a aminti aici pe W. Tomaschek, cu lucrarea sa *Die alten Thraker* (1893—1894), în care învățatul vienez punea capăt haosului diverselor ipoteze și teorii ce dominaseră pînă atunci în istoria și cultura tracilor și așeza patria acestora în cununa de munți a Carpaților. Pe plan intern, încă din 1875, B. P. Hasdeu, acel „mare fermecător“, cum îl va numi N. Iorga, în a sa *Istorie critică a Românilor* (1873—1875), se pronunța hotărît pentru originea tracică a geto-dacilor, pentru continuitatea lingvistică, etnică și teritorială a acestora și pentru rolul lor în etnogeneza poporului român, fiind împotriva teoriei școlii latiniste a purității romanității noastre. Pe linia concepției tracismului dacilor, a continuității și participării lor la procesul etnogenezei noastre se vor găsi toți istoricii noștri și omenii de cultură, încă dinainte de primul război mondial, ca o reacție la acea supraapreciere a fondului roman. Din ce în ce mai mult se definea necesitatea cunoașterii substratului traco-geto-dac. În formularea noilor orientări programatice ale cercetării istorice viitoare, N. Iorga, în 1911, în discursul de recepție de la Academia Română, atrăgea atenția că de acum înainte (sîntem în 1911) „se va porni nu de la Traian colonizatorul în Dacia, ci de la cele mai vechi popoare din care venim, de la acea rasă iliro-tracică, înția cultivatoare a pămîntului, înția creatoare de ordine politică de la Carpați pînă în Archipelag“. Tot atunci N. Iorga propunea săpături arheologice pentru cunoașterea „atolputernicului substrat“. În 1912, I. Andrieșescu, în teza sa de doctorat *Contribuții la Dacia înainte de romani*, prima sinteză științifică a vremurilor preromane, va formula cu claritate concepția autohtonistă și tracizantă în istoriografia românească, pe care a amplificat-o prin stabilirea, în 1915, a unității bronzului tracic carpato-dunărean, fără nici un hotar despărțitor al Carpaților și Dunării. În același an, I. Andrieșescu va deveni cel mai apropiat colaborator al lui V. Pârvan, atît la Muzeul Național de Antichități, cît și la Universitate și în activitatea de teren, unde precursorii — ca Gr. Tocilescu, Cezar Bolliac, Al. Odobescu ș.a. — deschiseseră deja calea cercetărilor. Și în privința răspîndirii tracilor din vatra de baștină, carpatică, pînă la Oder și Vistula și în alte direcții, se pusese pînă la jaloane înainte de 1920. În acea vreme începuseră să se închege, atît la noi în țară cît și în străinătate, orientări noi, unele fundamentale deosebite de cele precedente. Întregul material documentar și informațiile acumulate pînă atunci îndemnau și ele la o reluare critică, mai profundă, a lor. Pe baza documentării arheologice, P. Reinecke de la München stabilise o cronologie a bronzului est-central european („ungaro-român“) cu încheieri pe care V. Pârvan le-a cunoscut și, în bună parte, le-a urmat. De asemenea, în epocă se formase și un curent favorabil marilor opere de sinteză, dar și de analiză minuțioasă a izvoarelor și de îmbogățire a acestora în colecțiile marilor muzee europene; V. Pârvan va fi exponentul acestei sete de a cunoaște și a merge direct la izvor. Se contura și necesitatea revizuirii interpretărilor de pînă atunci. Mai trebuie amintit însă că în perioada anilor ce au urmat primului război mondial, oamenii de știință și cultură din România se îndreptaseră cu și mai multă hotărîre spre rădăcinile dîntii ale obîrșiei poporului român, spre substratul traco-geto-dac și că,

după realizarea împlinirii visului de veacuri al făuririi statului național unitar român, — în „Cetatea cea veche a lui Decebal” —, se impunea și organizarea cercetării arheologice în cadrul noii României. Societatea românească încă mai simțea golul imens rămas prin moartea prematură a lui Gr. Tocilescu (1850—1909). În această atmosferă de preocupări generale europene și românești, dar continuând elementele statornicite deja și înaintate ale moștenirii precursorilor, vine să se integreze activitatea, într-adevăr polivalentă, a lui V. Pârvan, din a doua etapă. Deși a călcat pe un teren pregătit, el a ridicat disciplina pe care a reprezentat-o la înălțimi nebanuite, pe care nimeni, în afară de el, nu le putea atinge în acea epocă. Atunci el era singura personalitate științifică de la noi, aflată pe pedestalul unei erudiții și documentări excepționale, deținând și funcții de mare răspundere, și care putea concentra toate tendințele din domeniul istoriei vechi și al arheologiei și să se ridice apoi la cutezătoare sinteze cum a fost *Getica*, lucrare de „genială îndrăzneală”, cum va spune I. Andrieșescu, o „comoară de fapte și interpretări”, dar și „Cîntecul de lebedă” al marelui învățat.

Înțelegând necesitatea cunoașterii temelțiilor, pe care s-a altoit și a dăinuit romanismul la Dunăre, în Carpați și la Mare, V. Pârvan s-a îndreptat — după 1920 — spre izvoarele de început ale etnogenezei noastre, ale protoistoriei Daciei mileniului I î.e.n. și ne-a lăsat, prin *Geticele* sale, un monument al culturii noastre, care luminează istoria și civilizația pământului românesc în cei 1000 de ani ai Daciei libere, adîncind cercetarea pînă la rădăcinile tracice ale procesului formării poporului român, care a fost permanenta lui preocupare.

Cu toate că V. Pârvan ne apare uneori în această operă, ca și în altele, ca istoric idealist, prin concepția sa cu privire la „elite” și „catastrofe” în istorie, ca și la existența claselor sociale în epoca preistorică — totuși, în *Getica*, precum și în *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, 1923, și în cele cinci prelegeri ținute la un colegiu universitar de la Cambridge (Anglia), în penultimul an al vieții sale, și publicate după moartea prematură, petrecută la 26 iunie 1927, ne apare însă ca un savant, nu numai în galeria marilor cărturari români, dar și în aceea a științei europene, care și-a pus toată puterea de muncă numai în slujba căutării adevărului istoric și a cărei credință în forța neamului său venea din ce-i spunea trecutul, cu mărturiile lui luminoase, înfățișate într-o formă și concepție proprii, originale.

Pe alocuri vom întîlni, desigur, și la V. Pârvan „idei prețioase drapate în erudiție”, cum va spune el despre unul dintre istoricii noștri — C. Giurescu, în 1923.

V. Pârvan a dăruit generos din bogăția inteligenței și învățăturii sale tinerelor cadre care creșteau sub ochii săi de părintească și necontestată autoritate și de vizionar. El privea mereu înainte și în spațiul larg al Europei, ca să poată așeza *aici*, la loc de frunte și de demnitate știința istorică-arheologică românească. Moștenirea progresistă lăsată de V. Pârvan este deosebit de importantă. Atît studiile sale de amănunt, totdeauna împletite cu generalități de inspirată originalitate și avînt, dar și de metodă și uimitoare erudiție, cît și operele sale de sinteză, — care au strîns la un loc *toată* documentarea, felurită a vremii —, au lărgit substanțial orizontul cunoașterii istoriei și civilizației oamenilor acestui pămînt străbun, al nostru.

Prin întreaga sa activitate, V. Pârvan a determinat un curent de idei fecunde, care au ridicat știința istorică și arheologică românească pe noi trepte de prețuire și prestigiu, în țară și peste hotare. Înzestrat cu un spirit organizator extraordinar, — recunoscut de contemporanii săi cei mai de vază, ca N. Iorga —, a imprimat școlii arheologice create de el un caracter științific și i-a asigurat continuitatea prin elevii și colaboratorii săi, care au reușit s-o ducă mai departe, împreună cu aceia care s-au format, — ca generația mea —, în lumina și tradițiile statornicite de marele dispărut. Generațiile de istorici ai antichității și arheologii de azi, lucrînd în condiții incomparabil mai favorabile decît cele din vremea lui Vasile Pârvan, — condiții pe care conducerea de partid și de stat ni le-a sporit an de an —, au datoriat să valorifice ceea ce este pozitiv în opera de mare savant a lui V. Pârvan și să ducă mereu înainte cunoașterea trecutului milenar al poporului nostru, în nobila întrecere „de a refăce cu ajutorul celor rămase de la bătrîni, viața și faptele lor”, cum îndemna însuși V. Pârvan pe istoricii noștri, pentru cunoașterea profundă și înțeleaptă, *științifică* a tracismului *obîrșiei dîntii*, dar și a romanității noastre.

Oamenii de știință aduc, cu prilejul centenarului nașterii marelui cărturar, un omagiu de recunoștință *omului*, savantului, dascălului desăvîrșit, oratorului de elită, filozofului, fondatorului de instituții, organizatorului unei munci sistematice, exemplare, pe șantier, în seminarii universitare, în muzee, pe teren, cît și patriotului înflăcărat, dar și chibzuit, într-un cuvînt, personalității enciclopedice, captivante, singulare cum îl va caracteriza Dimitrie Gusti pe bunul său prieten, care a fost Vasile Pîrvan, întemeietorul școlii arheologice moderne românești, ajutat de Ioan Andrieșescu, alt fiu al Moldovei „care de veacuri ne dă pe istoricii patriei”, cum va spune V. Pârvan la căpătiul dascălului său Dimitrie Onciul.